

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาของปัญหา

หลักการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศเป็นเรื่องของการรับรู้ผลของคำพิพากษาศาลต่างประเทศ เพื่อพิจารณาว่าคำพิพากษาของศาลแห่งประเทศหนึ่งจะมีผลบังคับในอีกประเทศหนึ่งหรือไม่

ตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีเมือง รัฐทุกรัฐมีอำนาจอธิปไตย ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจของกฎหมายระหว่างประเทศ มีความเป็นเอกราช มีความเสมอภาค ตลอดจนมีสิทธิและหน้าที่ต่าง ๆ ในเรื่องอำนาจอตุลาการก็เช่นเดียวกัน ถือว่าเป็นสิทธิโดยเฉพาะของรัฐ ดังนั้นจึงไม่มีรัฐใดถูกผูกพันให้ต้องปฏิบัติตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ เว้นแต่จะไปจำกัดอำนาจอธิปไตยและทำการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาดังกล่าว

เรื่องการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศเป็นเรื่องที่มีปัญหาทั้งทางด้านทฤษฎีและทางด้านปฏิบัติ ที่ว่าเป็นปัญหาทางด้านทฤษฎีเพราะมีปัญหาว่าเราจะยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศแต่เฉพาะคดีแพ่งเท่านั้น หรือจะถือว่าการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศในคดีอาญาก็เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ แต่สำหรับในวิทยานิพนธ์นี้จะกล่าวถึงการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศเฉพาะในคดีแพ่งเท่านั้น เมื่อเป็นเรื่องการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศในคดีแพ่งก็มีปัญหาที่จะต้องพิจารณาต่อไปในเรื่องบุคคลสิทธิ (Jus in Personam) และทรัพย์สินสิทธิ (Jus in Rem) ซึ่งเป็นที่มาของแนวความคิดเรื่องคำพิพากษาศาลต่างประเทศที่เกี่ยวข้องหนี้เนื้อบุคคล (Foreign Judgments in Personam) และคำพิพากษาศาลต่างประเทศที่เกี่ยวข้องทรัพย์สิน (Foreign Judgments in Rem) ซึ่งเป็นเรื่องที่เราจะพิจารณากันในที่นี้ นอกจากนี้หลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศยังมีความแตกต่างกันอยู่มากดังจะได้กล่าวต่อไป ยิ่งไปกว่านั้น ก็มีปัญหาในเรื่องหลักการควบคุมการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศในข้อที่ว่าศาลที่ได้รับ

คำร้องขอจะปฏิเสธการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศที่ได้มาโดยการฉ้อฉล (Fraud) หรือที่ขัดต่อหลักแห่งความยุติธรรม (Natural Justice) หรือถ้าเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประเทศที่ได้รับคำร้องขอ (Contrary to Public Order or Public Policy) ว่าเราจะให้ความหมายหรือนิยามหรือจำกัดความของคำว่า "การฉ้อฉล" (Fraud), "หลักแห่งความยุติธรรม" (Natural Justice) และ "ความสงบเรียบร้อย" ว่าคืออะไร และให้มีขอบข่ายแค่ไหนเพียงไร

ที่ว่าเรื่องการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศมีปัญหาทางด้านปฏิบัติ เพราะก่อนที่เราจะพัฒนาความร่วมมือทางศาลในเรื่องนี้ เราจะต้องคำนึงถึงปัญหาพื้นฐานของหลักการแห่งความร่วมมืออันจะนำไปสู่จุดหมายได้ต่อไปเสียก่อน ปัญหาดังกล่าวได้แก่¹

- (1) ประเทศใดบ้างที่สนใจเข้ามาเป็นภาคีในความร่วมมือทางศาลนี้ ?
- (2) เนื่องจากความร่วมมือระหว่างประเทศขึ้นอยู่กับการณ์ จึ่งมีข้อพิจารณาว่าอะไรคือฐานแห่งการอนุมัตินั้น ?
- (3) เมื่อมีการร่วมมือกันแล้ว อะไรคือกิจกรรมร่วมกันที่จะมีขึ้นภายใต้กระบวนการร่วมมือกัน ?
- (4) ก่อนข้างแน่นอนว่าการที่จะทำความตกลงกันในเรื่องการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศจะก่อให้เกิดผลได้และผลเสียแก่ภาคีทุกฝ่าย ปัญหาเบื้องต้นจึงมีว่าฝ่ายใดจะมีส่วนได้หรือส่วนเสียยิ่งหย่อนกว่ากัน ?
- (5) ระยะเวลาแห่งความร่วมมือในเรื่องนี้ ควรจะเป็นความร่วมมือระยะสั้น ระยะกลาง หรือระยะยาว ?

¹ วิทิต มันทาภรณ์, "ความร่วมมือทางศาลเกี่ยวกับการบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศแ่งคิดแนวอาเซียน," ตุลพาท 31 (มีนาคม-เมษายน 2527) : 90-91.

นอกจากนี้ ก็ยังมีปัญหาในเรื่องการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ ระหว่างประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่เราไม่ไปเข้าร่วมเป็นภาคี ในอนุสัญญาเกี่ยวกับการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศที่มุ่งให้มีลักษณะสากล (Universal) เช่น อนุสัญญาว่าด้วยการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศใน คดีแพ่งและพาณิชย์ ค.ศ. 1971 (Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Judgments in Civil and Commercial Matters, 1971) เพราะอนุสัญญาดังกล่าวก็เหมือนกับอนุสัญญาระหว่างประเทศส่วนใหญ่ ซึ่งถูกมองว่าจะให้ผลประโยชน์แก่กลุ่มประเทศตะวันตกมากกว่าที่จะคำนึงถึงประเทศที่กำลังพัฒนาอย่างเช่น ประเทศไทยหรือประเทศในกลุ่มอาเซียน และซึ่งเป็นผลทำให้โดยทั่ว ๆ ไปแล้วการจัดทำอนุสัญญาเกี่ยวกับการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศในรูปความตกลงแบบทวิภาคี (Bilateral) จึงเป็นไปได้ง่ายกว่าการที่จะจัดทำความตกลงในเรื่องนี้แบบพหุภาคี (Multilateral)

ปัญหาทางปฏิบัติที่ควรคำนึงถึงอีกประการหนึ่งคือก่อนที่จะพัฒนาก้าวไปสู่หลักการร่วมมือทางศาลในเรื่องการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ ในเบื้องต้นเราควรจัดทำความตกลงในเรื่องความร่วมมือทางศาลในด้านต่าง ๆ ก่อนมีคำพิพากษา เช่น การส่งเอกสารและการสืบพยาน ดังตัวอย่างเช่น การทำความตกลงระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐอินโดนีเซียว่าด้วยความร่วมมือทางศาลในคดีแพ่ง ซึ่งได้มีการลงนามความตกลงเมื่อวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2521 และเป็นเรื่องที่สามารถทำความตกลงกันได้ง่ายกว่าเสียก่อน เพื่อเป็นบันไดไปสู่จุดหมายในเรื่องการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ หรือว่าเราจะข้ามขั้นไปทำความตกลงว่าด้วยการร่วมมือทางศาลในเรื่องการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศเสียเลยที่เดียว ?

ยิ่งไปกว่านั้น ปัญหาในเรื่องนี้ยังไม่ได้ได้รับความสนใจและไม่มีการพัฒนาเท่าที่ควร แม้ว่าในปัจจุบันจะมีความตื่นตัวให้สนใจในเรื่องนี้มากขึ้นโดยการพยายามคิดค้นหลักเกณฑ์และวิธีการที่เป็นกลางในรูปข้อตกลงระหว่างประเทศเพื่อให้บรรดาประเทศต่าง ๆ ที่เป็นภาคีใช้หลักเกณฑ์และวิธีการเดียวกันในการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ ข้อตกลงที่วุ่นวายนี้แบ่งได้เป็น

1. ข้อตกลงระหว่างประเทศว่าด้วยการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศที่มุ่งให้มีลักษณะสากล (Universal) ซึ่งได้แก่อนุสัญญาว่าด้วยการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศในคดีแพ่งและพาณิชย์ ค.ศ. 1971 (Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Judgments in Civil and Commercial Matters, 1971) และมีพิธีสารเพิ่มเติมคือ Supplement Protocol to the Hague Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Judgments in Civil and Commercial Matters, 1971 ซึ่งจัดทำขึ้นโดยที่ประชุมแห่งกรุงเฮกว่าด้วยกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล (Hague Conference on Private International Law)

2. ข้อตกลงระหว่างประเทศว่าด้วยการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศในระดับภูมิภาค (Regional) ซึ่งได้แก่อนุสัญญาว่าด้วยเขตอำนาจศาลและการบังคับตามคำพิพากษาในคดีแพ่งและพาณิชย์ ค.ศ. 1968 (Convention on Jurisdiction and the Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters, 1968)² และมีพิธีสารว่าด้วยการตีความอนุสัญญาดังกล่าวคือ Protocol on the Interpretation by the Court of Justice of the Convention of 27 September 1968 on Jurisdiction and the Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters, 1971 ซึ่งเป็นข้อตกลงระหว่างประเทศภาคีในประชาคมเศรษฐกิจยุโรป (European Economic Community, EEC) และอนุสัญญาว่าด้วยความสมบูรณ์ของคำพิพากษาศาลและคำตัดสินของอนุญาโตตุลาการต่างประเทศภายนอกอาณาเขตในสหรัฐอเมริกา ค.ศ. 1979³ ซึ่งเป็นข้อตกลง

²Marilou M. Righini, ed., "Denmark-Ireland-United Kingdom : Convention on Accession to the Convention on Jurisdiction and the Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters" International Legal Materials, Vol. XVIII, No. 1 (January 1979) : 8-43.

³Marilou M. Righini, ed., "Inter-American Convention on Extraterritorial Validity of Foreign Judgments and Arbitral Awards," International Legal Materials, Vol. XVIII, No. 5 (September 1979) : 1224-1227.

ระหว่างประเทศชาติในองค์การแห่งนานารัฐอเมริกัน (Organization of American States, OAS)⁴

3. ข้อตกลงระหว่างประเทศว่าด้วยการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศแบบทวิภาคี (Bilateral) ตัวอย่างของข้อตกลงประเภทนี้ได้แก่ร่างอนุสัญญาเพื่อการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาในลักษณะต่างตอบแทนแก่กันในคดีแพ่งระหว่างสหราชอาณาจักรและสหรัฐอเมริกา ค.ศ. 1976 (Draft Convention between the United Kingdom and the United States of America for Reciprocal Recognition and Enforcement of Judgments in Civil Matters, 1976)⁵

แม้กระนั้นก็ตาม ยังมีภูมิภาคอื่นของโลกที่มีได้ให้ความสนใจในเรื่องนี้มากนัก เช่น ที่ประชุมของคณะกรรมการที่ปรึกษากฎหมายแห่งเอเชีย-แอฟริกา (Asian-African Legal Consultative Committee, AALCC)⁶ ในการประชุมทุกครั้งที่ผ่านมา ความสนใจในเรื่องความร่วมมือทางศาลยังคงเน้นหนักอยู่เฉพาะในเรื่องความร่วมมือในด้านต่าง ๆ ก่อนมีคำพิพากษา

⁴OAS เป็นองค์การระหว่างประเทศระดับภูมิภาคที่เก่าแก่ที่สุดและจัดเป็นองค์การระดับภูมิภาคองค์การแรกที่จัดตั้งขึ้นเพื่อการรักษาความมั่นคงร่วมกัน โดยมีสมาชิกประกอบด้วยบรรดาประเทศต่าง ๆ จากทวีปอเมริกาเหนือและอเมริกาใต้

⁵Marilou M. Righini, ed., "United Kingdom-United States : Convention on the Reciprocal Recognition and Enforcement of Judgments in Civil Matters (Ad referendum text, initialed at London, October 26, 1976)," International Legal Materials, Vol. XVI, No. 1 (January 1977) : 71-87.

⁶AALCC เป็นองค์การระหว่างรัฐบาลของประเทศในเอเชียและแอฟริกาซึ่งประเทศไทยเป็นสมาชิก มีหน้าที่ในการให้คำปรึกษาทางกฎหมายระหว่างประเทศและทำการศึกษาเพื่อประโยชน์แก่สมาชิกในการประมวลและพัฒนาความก้าวหน้าของกฎหมายระหว่างประเทศ

เช่น การส่งเอกสารและการสืบพยานเท่านั้น⁷

สำหรับสมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือ ASEAN นั้น ความสนใจในเรื่องความร่วมมือทางศาลยังคงเน้นหนักอยู่เฉพาะในเรื่องความร่วมมือในด้านต่าง ๆ ก่อนมีคำพิพากษา เช่น การส่งเอกสารและการสืบพยานเช่นเดียวกัน และยังคงจำกัดอยู่แต่ในรูปของการจัดทำข้อตกลงระหว่างประเทศแบบทวิภาคีเป็นส่วนใหญ่ เช่น การทำความตกลงระหว่างประเทศไทยกับ สาธารณรัฐอินโดนีเซียว่าด้วยความร่วมมือทางศาลในคดีแพ่ง ซึ่งได้มีการลงนามความตกลงเมื่อวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2521 เป็นต้น

โดยเฉพาะในประเทศไทย เรื่องการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ นั้น ยังไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร ทั้งไทยไม่มีข้อตกลงระหว่างประเทศในเรื่องนี้กับประเทศใดเลย พระราชบัญญัติว่าด้วยการชดกันแห่งกฎหมายพุทธศักราช 2481 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งก็มิได้มีบทบัญญัติในเรื่องนี้แต่อย่างใด ในขณะที่การยอมรับและบังคับตามคำตัดสินของ อนุญาโตตุลาการต่างประเทศนั้น มีบทบัญญัติมาตรา 221 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ในลักษณะกว้าง ๆ พอที่จะตีความถึงการยอมรับและบังคับตามคำตัดสินของอนุญาโตตุลาการ ต่างประเทศได้

อนึ่งมีนักกฎหมายไทยบางท่านได้กล่าวไว้ในบทความเกี่ยวกับการยอมรับและบังคับตาม คำพิพากษาศาลต่างประเทศโดยศาลไทยในลักษณะที่แสดงความโน้มเอียงไปในทางที่ว่าบทบัญญัติ มาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยการชดกันแห่งกฎหมาย พุทธศักราช 2481 ซึ่งมีลักษณะกว้างแบบ ครอบจักรวาล อาจเป็นแม่บทที่ศาลอาจใช้อ้างอิงในการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาล ต่างประเทศได้ แม้จะไม่ได้กล่าวเช่นนั้นโดยตรงก็ตาม มาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วย การชดกันแห่งกฎหมายพุทธศักราช 2481 บัญญัติว่า "เมื่อใดไม่มีบทบัญญัติในพระราชบัญญัตินี้หรือ กฎหมายอื่นใดแห่งประเทศสยามที่จะยกมาปรับกับกรณีชดกันแห่งกฎหมายได้ ให้ใช้กฎเกณฑ์ทั่วไป แห่งกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล"

⁷โปรดดูรายงานการประชุมของคณะกรรมการที่ปรึกษากฎหมายแห่งเอเชีย-แอฟริกา (Asian-African Legal Consultative Committee, AALCC)

ด้วยความเคารพอย่างสูงต่อทัศนะดังกล่าว ผู้เขียนมีความเห็นว่าเมื่อคำนึงถึงเรื่อง กฎเกณฑ์ว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมาย (Conflict of Laws) ซึ่งเป็นเรื่องที่จะกำหนดว่าในคดี หรือกรณีที่กำลังถึงความสัมพันธ์ของเอกชนต่อเอกชนที่มีองค์ประกอบต่างชาติเข้ามาแทรกซ้อนและ นิติสัมพันธ์ดังกล่าวนี้มีจุดเกี่ยวข้องกับกฎหมายภายในหลายระบบ ซึ่งหากนำเอากฎหมายภายในของ ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีนั้นมาใช้แต่อย่างเดียวแล้วย่อมเป็นการไม่เหมาะสม เพราะไม่สอดคล้อง ต่อความเป็นจริงและก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่คู่กรณีได้ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้อง มีกฎหมายที่เป็นเครื่องมือของศาลในการที่จะกำหนดวิธีการหากฎหมายที่จะนำมาใช้บังคับในกรณี ดังกล่าวตลอดจนต้องมีการจำแนกประเภทของนิติสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายหลายระบบว่าควร จะขึ้นอยู่กับระบบกฎหมายใด

และเมื่อได้พิจารณาพระราชบัญญัติว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมายพุทธศักราช 2481 แล้ว ก็เห็นว่าพระราชบัญญัตินี้ได้รับการบัญญัติขึ้นมาเพื่อตอบสนองเจตนารมณ์หลักเกณฑ์ดังกล่าวข้างต้น กล่าวคือกฎเกณฑ์ว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมายนั่นเอง หากได้มีวัตถุประสงค์ที่จะให้มีขอบเขตการใช้ บังคับไปถึงเรื่องการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศด้วยไม่

นอกจากนี้ยังสังเกตเพิ่มเติมว่าในทางทฤษฎีนั้น กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล มีขอบข่ายครอบคลุมถึงเรื่องสำคัญอยู่ 4 เรื่องด้วยกันคือ

1. การแบ่งสรรเอกชนระหว่างประเทศ
2. สิทธิและหน้าที่ของคนต่างด้าว
3. การขัดกันแห่งกฎหมาย
4. การพิจารณาแผนกเอกชนระหว่างประเทศ

การจำแนกรายละเอียดในลักษณะเช่นนั้นเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงโครงสร้างของกฎหมาย ระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคลในลักษณะที่ว่ากฎหมายแขนงนี้ประกอบด้วยเรื่องสำคัญเฉพาะเป็น เอกเทศ ดังนั้นผู้เขียนจึงมีความเห็นว่าไม่ว่าจะนำเอาบทบัญญัติของกฎหมายที่ออกมาเพื่อรองรับ กฎเกณฑ์กรณีใดหาหนึ่งไปใช้กับกรณีอื่น ๆ ซึ่งมีความแตกต่างกันทั้งในด้านเนื้อหาสาระและวัตถุประสงค์ ของเรื่อง เพราะกฎหมายอย่างเดียวกันจะนำไปใช้เมื่อมีเหตุอย่างเดียวกัน ตามภาษิตกฎหมายลาติน ที่ว่า UBI EADEM RATIO, IDEM JUS ESSE DEBET.

1.2 ความสำคัญของปัญหา

เมื่อได้ทราบถึงความเป็นมาของปัญหาแล้ว ทำให้เกิดความสนใจต่อไปว่าปัญหาเรื่องนี้มี ความสำคัญอย่างไร กล่าวคือมีความสำคัญต่อส่วนรวมและเอกชนจริงหรือ ?

เป็นที่ทราบกันอยู่แล้วว่าการค้าระหว่างประเทศในปัจจุบันมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจ ของทุก ๆ ประเทศในโลก ทุกประเทศกำลังรณรงค์เพื่อส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศของตน แต่ในขณะเดียวกันก็มีกลไกต่าง ๆ ในหลาย ๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ หรือ กฎหมายที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาดังกล่าว สำหรับในประเทศไทยก็เช่นเดียวกัน เมื่อพิจารณาทาง ด้านกฎหมายแล้วก็จะเห็นว่าปัญหาในเรื่องการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ เป็นปัญหาหนึ่งที่ไม่เอื้ออำนวยต่อความเจริญก้าวหน้าทางการค้าและเศรษฐกิจของประเทศ เพราะ ปัญหาในเรื่องนี้ของไทยยังอยู่ในสภาวะที่ไม่แน่นอนเนื่องจากว่าไทยไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายและ แนวปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องนี้ เมื่อเปรียบเทียบกับต่างประเทศ อาจกล่าวได้ว่าหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติ ในเรื่องนี้เกือบจะมีลักษณะ เป็นสากลอยู่แล้ว ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่าปัญหากฎหมายไทยในเรื่องนี้ ยังล้าหลังอยู่และเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่เป็นสิ่งกีดขวางต่อการพัฒนาความเจริญก้าวหน้าทาง การค้าระหว่างประเทศ เพราะสภาพความจริงที่เป็นอยู่เป็นสิ่งที่สวนทางกับกฎเกณฑ์ในทางการค้า ซึ่งย่อมคำนึงถึงความแน่นอน สะดวก รวดเร็ว และประหยัดค่าใช้จ่ายเป็นสำคัญ

นอกจากนี้ปัญหาในเรื่องการยอมรับคำพิพากษาศาลต่างประเทศก็เป็นอีกปัญหาหนึ่งที่ทวี ความสำคัญมากขึ้นทุกขณะ ด้วยสาเหตุอันเนื่องมาจากคนชาติของรัฐต่าง ๆ ได้มีการติดต่อสื่อสาร และผูกสัมพันธ์เพิ่มมากขึ้นนั่นเอง โดยเฉพาะในเรื่องการยอมรับคำพิพากษาศาลต่างประเทศที่ พินากษาให้คู่สมรสหย่าขาดจากกัน หรือปัญหาในเรื่องการยอมรับคำพิพากษาศาลต่างประเทศ เกี่ยวกับความสมบูรณ์หรือความเป็นโมฆะของการสมรส

เพื่อที่จะช่วยให้เห็นถึงความสำคัญของปัญหานี้ จึงขอยกตัวอย่างมาประกอบการพิจารณา ซึ่งได้แก่คดีของเจ้าชาย WREDE

ข้อเท็จจริงมีอยู่ว่า มีสตรีออสเตรียโรมันคาทอลิกผู้หนึ่งได้สมรสกับชาวออสเตรียนิกาย ออโธคอก ซึ่งต่อมาได้แปลงชาติเป็นรัสเซีย ศาลเซนตปีเตอร์เบอร์กได้ตัดสินว่าการสมรสนี้เป็น โมฆะเนื่องจากเหตุผลทางศาสนา สตรีผู้นี้จึงไปสมรสกับเจ้าชาย WREDE ในปารีสซึ่งเจ้าชาย

ทรงพำนักอยู่ ต่อมาเจ้าชายทรงย้ายถิ่นที่อยู่จากปารีสไปมิวนิค ศาลมิวนิคได้ตัดสินว่าการสมรสครั้งนี้ เป็นโมฆะอีกเช่นกัน โดยศาลให้เหตุผลว่าสตรีผู้นี้มีคู่สมรสสองคนพร้อมกันในขณะเดียวกัน (Bigamy) เพราะศาลมิวนิคไม่ได้ยอมรับคำพิพากษาของศาลเซนต์ปีเตอร์เบอร์กที่ตัดสินว่าการสมรสครั้งแรก ของนางเป็นโมฆะ ฝ่ายเจ้าชายจึงทรงไปอภิเษกสมรสกับสตรีอีกผู้หนึ่งที่เจนีวา ในที่สุดมีปัญหาขึ้นสู่ ศาลฝรั่งเศสว่าศาลฝรั่งเศสจะต้องยอมรับคำพิพากษาของศาลเซนต์ปีเตอร์เบอร์กหรือคำพิพากษา ของศาลมิวนิคหรือไม่ต้องยอมรับคำพิพากษาทั้งสองนั้นเลย

คดีตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของปัญหาในเรื่องการยอมรับคำพิพากษาศาล ต่างประเทศที่ว่าด้วยความเป็นโมฆะของการสมรส เพราะปัญหาในเรื่องนี้เกี่ยวเนื่องด้วยสถานะ ของบุคคลและมีผลตกกระทบถึงความมั่นคงในสัมพันธภาพของปัจเจกชนอีกด้วย

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อที่จะได้รู้และเข้าใจถึงแนวความคิด หลักเกณฑ์ และวิธีการในการยอมรับและบังคับ ตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศตามแบบสากลซึ่งเป็นที่ยอมรับของนานาอารยประเทศ และนำมา เป็นแนวทางสำหรับประเทศไทยที่จะนำหลักการดังกล่าวมาใช้ในลักษณะที่ให้ความเป็นธรรมแก่ ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งในด้านทฤษฎีและความเป็นจริง ทั้งยังต้องเป็นประโยชน์ปกป้องคุ้มครองผล ประโยชน์ของคนไทยอีกด้วย

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

ก่อนที่จะกล่าวถึงขอบเขตของการวิจัยนี้ ในเบื้องต้นจำเป็นต้องทราบถึงภาพรวมของ เรื่องนี้ก่อนว่าในการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศนั้น นอกจากคำพิพากษาทั่วไป คือ คำพิพากษาที่เกี่ยวกับหนี้เงิน (Monetary Judgments) แล้ว ยังมีหลักการพิเศษบางประเภท เช่น ในคดีครอบครัวในเรื่องค่าอุปการะเลี้ยงดู มีอนุสัญญาแห่งสหประชาชาติว่าด้วยการเรียกร้อง ค่าอุปการะเลี้ยงดูในต่างประเทศ (United Nations Convention on the Recovery

Abroad of Maintenance)⁸ ซึ่งมีประเทศต่าง ๆ 38 ประเทศให้สัตยาบันรวมทั้งภาคยานุวัติ และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม ค.ศ. 1957 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทำให้การเรียกร้องค่าอุปการะเลี้ยงดูภายในรัฐภาคีสมาชิกเป็นไปได้โดยสะดวก

นอกจากนี้มื่อนุสัญญาว่าด้วยการยอมรับและบังคับตามคำตัดสินที่เกี่ยวกับค่าอุปการะเลี้ยงดู ค.ศ. 1972 (Convention on the Recognition and Enforcement of Decisions Relating to Maintenance Obligation Adopted on October 21, 1972) ซึ่งจัดทำโดยที่ประชุมแห่งกรุงเฮกว่าด้วยกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล (Hague Conference on Private International Law) เพื่อประสานเชื่อมโยงกับอนุสัญญาว่าด้วยการยอมรับและบังคับตามคำตัดสินที่เกี่ยวกับค่าอุปการะเลี้ยงดูในกรณีของบุตร ค.ศ. 1958 (Convention of 15 April 1958 Relating to the Recognition and Enforcement of Maintenance Decisions in Respect of Children)⁹

เนื่องจากว่าอนุสัญญาปี 1958 จำกัดขอบเขตการบังคับใช้แต่เฉพาะหนี้ค่าอุปการะเลี้ยงดูในกรณีของบุตรเท่านั้น ดังนั้นจึงมีการจัดทำร่างอนุสัญญาปี 1972 เพื่อนำไปบังคับใช้ในระหว่าง

⁸ Commonwealth Secretariat, Recognition and Enforcement of Judgments and Orders and the Service of Process within the Commonwealth : A Report of a Working Meeting held at Basseterre, St.Kitts 24-28 April 1978. (London : Commonwealth Secretariat, 1978), pp. 37-39.

⁹ Marilou M. Righini, ed., "Hague Conference on Private International Law : Convention on the Recognition and Enforcement of Decisions Relating to Maintenance Obligation (Adopted on October 21, 1972)," International Legal Materials, Vol. XI, No. 6 (November 1972) : 1286-1290.

คู่สมรสด้วย¹⁰

สำหรับในประเทศอังกฤษมี Maintenance Orders Act, 1950 วางหลักเกณฑ์ในการบังคับตามคำสั่งเกี่ยวกับค่าอุปการะเลี้ยงดูระหว่างสหราชอาณาจักรด้วยตนเอง¹¹ และมี Maintenance Orders (Facilities for Enforcement) Act, 1920¹² Maintenance Orders (Reciprocal Enforcement) Act, 1972¹³ วางหลักเกณฑ์ในการบังคับตามคำสั่งเกี่ยวกับค่าอุปการะภริยาและบุตรตามหลักการถ้อยที่ถ้อยปฏิบัติต่างตอบแทนแก่กันระหว่างสหราชอาณาจักรกับประเทศต่าง ๆ ในเครือจักรภพ

ในเรื่องการพิทักษ์เด็ก มีอนุสัญญาแห่งยุโรปว่าด้วยการยอมรับและบังคับตามคำตัดสินที่เกี่ยวกับการพิทักษ์เด็กและการตั้งการพิทักษ์เด็ก ค.ศ. 1980 (European Convention on Recognition and Enforcement of Decisions Concerning Custody of Children

¹⁰ J.D. McClean and K.W. Patchett, The Recognition and Enforcement of Judgments and Orders and the Service of Process within the Commonwealth (London : Commonwealth Secretariat, 1977), p. 95.

¹¹ R.H. Graveson, The Conflict of Laws (London : Sweet & Maxwell, 1965), p. 552.

¹² McClean and Patchett, The Recognition and Enforcement of Judgments and Orders and the Service of Process within the Commonwealth pp. 64-65.

¹³ Commonwealth Secretariat, Recognition and Enforcement of Judgments and Orders and the Service of Process within the Commonwealth : A Report of a Working Meeting held at Basseterre, St.Kitts 24-28 April 1978, pp. 153-199.

and on Restoration of Custody of Children, 1980)¹⁴ ซึ่งเป็นข้อตกลงระหว่างประเทศ
ภาคีสมาชิกของที่ประชุมมนตรีแห่งยุโรป (Council of Europe) มีวัตถุประสงค์เพื่อปกป้องและ
คุ้มครองสวัสดิภาพของเด็ก

นอกจากนี้อนุสัญญากรุงเฮก ฉบับลงวันที่ 5 ตุลาคม ค.ศ. 1961 (Hague Convention,
dated October 5, 1961) ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้เยาว์ โดยมีประเทศต่าง ๆ
7 ประเทศให้สัตยาบัน ได้แก่ ออสเตรีย สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน ฝรั่งเศส ลักเซมเบิร์ก
เนเธอร์แลนด์ โปรตุเกส และสวีเดน อย่างไรก็ดีตามบทบัญญัติในอนุสัญญานี้ไม่ครอบคลุมถึง
การบังคับ (ซึ่งแตกต่างจากการยอมรับ) และมีหลายประเทศซึ่งเป็นสมาชิกของที่ประชุมมนตรี
แห่งยุโรป (Council of Europe) ไม่สามารถเข้าเป็นภาคีของอนุสัญญานี้ได้ เพราะมีเหตุผล
พิเศษบางประการ ดังนั้นต่อมาที่ประชุมแห่งกรุงเฮกว่าด้วยกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล
(Hague Conference on Private International Law) จึงได้ทำอนุสัญญาฉบับใหม่ ได้แก่
อนุสัญญาว่าด้วยกรณีทางแพ่งในการลักพาเด็กระหว่างประเทศ (Convention on the Civil
Aspects of International Child Abduction, 1980) เพื่อเป็นส่วนประกอบซึ่งกันและกัน
ของ Council of Europe Convention, 1980 ถึงแม้ว่าอนุสัญญาสองฉบับนี้มีบทบัญญัติซ้ำซ้อนกัน
บางประการ เช่น อนุสัญญาทั้งสองฉบับกำหนดให้จัดตั้งหน่วยงานกลาง (Central Authority)
เพื่อทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการติดต่อและให้ข่าวสารต่าง ๆ แต่กระนั้นก็ตาม Hague Convention
of 1980 มีส่วนแตกต่างจาก Council of Europe Convention ในสองกรณีที่สำคัญคือ
บทบัญญัติใน Hague Convention of 1980 ในบางเรื่องมีขอบเขตการบังคับใช้อย่างจำกัดกว่าใน
Council of Europe Convention และ Council of Europe Convention ตั้งอยู่บนพื้นฐาน
ของเรื่องการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษา ในขณะที่ Hague Convention of 1980 สามารถ

¹⁴ Marilou M. Righini, ed., "Council of Europe : European
Convention on Recognition and Enforcement of Decisions Concerning
Custody of Children and on Restoration of Custody of Children,"
International Legal Materials, Vol. XIX, No. 2 (March 1980) : 273-281.

นำไปใช้กับกรณีที่ไม่จำเป็นต้องมีคำพิพากษาของศาลต่างประเทศได้ด้วย¹⁵

ในเรื่องเกี่ยวกับสถานะของบุคคล ประเทศอังกฤษมี Recognition of Divorce and Legal Separation Act, 1971 ซึ่งเป็นเรื่องการยอมรับการหย่าและการแยกกันอยู่ ตามกฎหมายของคู่สมรส

นอกจากนี้ยังมีเรื่องล้มละลายกับการเลิกบริษัท ซึ่งมี Bankruptcy Act, 1941 ม. 121 กับ Company Act, 1948 ม. 276 ตามลำดับเป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับการบังคับตามคำสั่งของศาลต่างประเทศในสหราชอาณาจักรตามหลักการถ้อยที่ถ้อยปฏิบัติต่างตอบแทนแก่กัน

เท่าที่กล่าวมาเป็นภาพรวมอย่างกว้าง ๆ ของการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ แต่ขอบเขตของวิทยานิพนธ์นี้มุ่งประสงค์ที่จะวิเคราะห์ วิจัยในประเด็นการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศที่เกี่ยวกับหนี้เงินเป็นสำคัญ เพราะเรื่องเหล่านี้จำเป็นต้องแยกพิจารณาจากกันเป็นรายกรณีไป

1.5 วิธีการศึกษาและวิจัย

วิธีดำเนินการศึกษาโดยทั่วไปเป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) กล่าวคือเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ทั้งที่เป็นตำรา กฎหมาย อนุสัญญา ตั๋วบทกฎหมาย ตลอดจนคำพิพากษาของศาลประเทศต่าง ๆ นำมาศึกษาอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มการศึกษาจากแนวความคิด หลักเกณฑ์ และวิธีการเกี่ยวกับเรื่องนี้ แล้วนำมาวิเคราะห์ เปรียบเทียบ หาข้อสรุป โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยโดยย่อดังนี้

บทที่ 1 เป็นบทชี้นำเข้าสู่เนื้อหาของเรื่อง

บทที่ 2 กล่าวถึงแนวความคิดเกี่ยวกับการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ

¹⁵R.L. Jones, "Council of Europe Convention on Recognition and Enforcement of Decisions Relating to the Custody of Children," The International and Comparative Law Quarterly, Vol. 30, Part 2, (April 1981) : 467-468.

โดยจัดสรรแนวความคิดออกเป็น 2 กลุ่มคือ แนวความคิดที่เป็นอุปสรรคต่อการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศกับแนวความคิดพื้นฐานในการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ

บทที่ 3 หลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติสากลเกี่ยวกับการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ หลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติเหล่านี้เป็นลักษณะร่วมที่ได้จากการศึกษารูปแบบอนุสัญญากฎหมาย และคำพิพากษาของนานาประเทศที่เกี่ยวกับเรื่องนี้และนำรูปแบบเหล่านั้นมาวิเคราะห์

บทที่ 4 การควบคุมการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศโดยศาลที่ได้รับความร้องขอ เพราะการที่ศาลที่ได้รับความร้องขอจะยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศให้หรือไม่นั้น เป็นสิทธิโดยเฉพาะของศาลนั้น ดังนั้นนอกจากคำพิพากษาศาลต่างประเทศจะมีหลักเกณฑ์ครบถ้วนทุกประการที่จะยอมรับและบังคับตามให้ได้แล้ว ศาลนั้นก็ยังมีหลักการและเงื่อนไขบางประการที่จะต้องควบคุมการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศอีกต่างหาก

บทที่ 5 วิธีการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศ เพื่อให้ทราบว่าเป็นประเทศต่าง ๆ หรือองค์การระหว่างประเทศบางองค์การได้กำหนดวิธีการในการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศอย่างไร วิธีการต่าง ๆ มีกี่วิธี มีความหลากหลายแค่ไหนเพียงไร โดยแบ่งแยกพิจารณาเป็นหลักทั่วไปในกรณีไม่มีสนธิสัญญากับกรณีที่มีสนธิสัญญาเป็นพิเศษ

บทที่ 6 หลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศตามแนวความคิดของศาลไทย ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่จะละเว้นไม่กล่าวถึงเสียมิได้ โดยผู้เขียนจะพยายามชี้ให้เห็นถึงปัญหาข้อขัดข้องต่าง ๆ โดยศึกษาถึงสาเหตุของปัญหา สภาพของปัญหา และหาแนวทางแก้ไข เช่นว่า กฎหมายที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนำไปสู่ปัญหาข้อขัดข้องในการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศอย่างไร และนำมาเป็นข้อมูลเพื่อเสนอแนวนโยบาย คาทหมาย แนวโน้ม เพื่อนำไปสู่หัวข้อเสนอแนะต่อไป

บทที่ 7 สรุปการวิจัยและข้อเสนอแนะ

1.6 ประโยชน์ที่จะได้จากการวิจัย

จากผลของการวิจัยนี้จะเป็นข้อมูลเบื้องต้นสำหรับท่านผู้อ่านโดยทั่วไปที่จะค้นคว้า ศึกษาเรื่องนี้ต่อไป เป็นแนวทางที่จะวิจัยกฎหมาย อาจมีการพัฒนากฎหมาย ตราหรือแก้ไขกฎหมาย เป็นข้อมูลสำหรับศาลที่จะใช้กฎหมาย และสำหรับกระทรวงการต่างประเทศในการทำสนธิสัญญา